

DE
NIMIO
IN LINGVIS STUDIO
SUPERIORVM INDVLTV

PRAESIDE
VIRO PLVRIMVM REVERENDO
M. SCIPIONE CAROLO IOHANNE CASPARO
Rumpff

S. S. THEOLOGIAE BACCALAVREO

PUBLICE DISSERET

LIPSAE IDIB. IULII MDCCXVI.

RESPONDENS AVCTOR
IOHANNES ANDREAS FABRICIVS

DODENDORFF. MAGDEBURG.

PHILOS. ET THEOL. STVD.

LIPSAE

TYPIS CHRISTOPH. FRIDERIC. RUMPF.

Coll. diss. A
99, 51

a. XCIX. 51.

VIRO
PLVRIMVM REVERENDO ATQVE DOCTISSIMO
DOMINO
GEORGIO ANDREAE
FABRICIO
PASTORI APVD DODENDORFFIENSES
VIGILANTISSIMO MERITISSIMO
FAMILIAE FABRICIANAE MAGDEBURGIACAE
SENIORI
PATRI SVO
AD SEROS CINERES VENERANDO
DISSERTATIONEM HANC
IN PVBLICAM GRATI ANIMI TESSERAM
CVM VOTO
GRATIAE SPIRITVS SANCTI ADSISTENTIS
SANITATIS INOFFENSAE
ET VITAE PERENNANTIS
OFFERRE VOLVIT
FILIVS IPSI OBEDIENTISSIMVS
IOHANNES ANDREAS FABRICIVS

Q. D. B. V.

SUMMA CONTENTORUM.

Prooemium. §. I. Datur nimium in linguis studium. §. II. Oritur ex malitiosa intentione vel falsa persuasione. §. III. Qui de lingua primæua litem mouent incurrunt nimium in linguis studium. §. IV. Item qui vniuersalem linguam excogitare volunt. §. V. Nec non qui confusionem linguarum circa turrim Babelis quaerunt & linguarum numerum determinant certum. §. VI. Qui de præstantia vnius linguae præ altera digladiantur nimio linguarum studio peccant. §. VII. Lingua inutilis non est addiscenda. §. VIII. In linguarum plurium cognitione non est ponenda tota eruditio. §. IX. Qui de litterarum inuentoribus se torquent nimio laborant studio. §. X. Male cultura vernaculae aliarum linguarum culturae apud nostros postponitur. §. XI. Male vernacula in formam artis redigitur. §. XII. Male in orthographia contra vsu n litem mouerunt Zesiani. §. XIII. Nimio linguarum studio inducti radices linguae germanicae ex aliis linguis vel ex vocibus incongruis eruunt iidem. §. XIV. Falso quidam voces latinas in lingua nostra occurrentes non posse flecti credunt. §. XV. In versionibus omnia ad verbum exprimere est nimii in linguis studii. §. XVI. Male voces ciuitati nostrae donatas exulare iubemus. §. XVII. Riden di sunt qui voces gallicas & aliarum linguarum immiscent absque necessitate germanicae. §. XVIII. Voces nouas facere aut inusitate componere est vitium. §. XIX. Rhythmorum vsus non est imperfectio linguae germanicae. §. XX. Nimio studio voces rebus conformare est ridiculum. §. XXI. Nimius hodie est latinae linguae vsus apud germanos. §. XXII. Latinae non latine debent conscribi grammaticae. §. XXIII. Cumulae in grammaticis regulae sunt effectus nimii in linguis studii. §. XXIV. Nimium in addiscenda latina lingua tempus consumitur. §. XXV. Non tamen etiam in uno auctore solum os latinum. §. XXVI. Orthographiae nimia scrupulositas improbanda. §. XXVII.

§. XXVII. Criticorum nimius est in corrigendis libris pruritus. §. XXVIII. Nimium studium primam de pronuntiatione graeca sparsit litem. §. XXIX. Cumulatio formationum & regularum est reiicienda. §. XXX. De verbis in μ aliisque anomalis. §. XXXI. Accentuum studium nimio ex linguarum studio defenditur. §. XXXII. Non in lectione vnius auctoris subsistendum. §. XXXIII. Regularum cumulatio in Hebraea vitium est lingua. §. XXXIV. Radicum extractione non est oneranda iuuentus. §. XXXV. Radices saepius non ita secure ex lingua Arabica petuntur & obsoletae male finguntur. §. XXXVI. Non in omnibus scripturae locis Allegoriae aut extremae emphases sunt quaerendae. §. XXXVII. De dampnis ex nimio in linguis studio profluentibus.

PROOEMIUM.

Studium linguarum valde iucundum, immo necessarium esse, nemo, nisi qui solo a brutis differt sermone, negabit. Recludit id sapientiae thesauros & instrumenta praebet ad exhauriendos eruditionis fontes, barbariemque supprimendam. Vbi sermone opus, opus autem est in societate hominum vbiicumque, ibi studium hocce exigitur, & sui neglectum notabili sane errantium ignominia vindicat. Nemo in exterorum etiam scriptis latentem veritatem eruere, & in usum suum conferre potest, nisi linguarum cognitione munitus. Qui linguas callet, ex ipsis fontibus sacrarum litterarum, quae salutem suam concernunt, haurire potest, quae alii ex riuulis: At dulcius ex ipso fonte bibuntur aquae. Totus orbis, non litteratus modo, sed & commercio litterati fruens, huic sententiae subscripsit iam diu. Superuacaneum ergo est in laudibus linguarum haerere, quibus pro dignitate praedicandis alii clarissimi Viri suam nauarunt operam.

Iustum autem licet sit linguarum pretium, & necessaria earundem cultura, accidit tamen illis, quod plurimis, rebus utilissimis etiam, alias solet accidere, vt vel peruerse tractentur plerumque, vel si maximo in eas homines feruntur impetu, fines decentes negligantur, nimioque hoc in seruore magis noceant, quam prospiciant. Quomodo peruerse linguis opera tribuatur, nostrum non est in praesenti determinare, cum & nimis longum foret haec pro rei grauitate explicare, & a viis eruditione claris huic negotio

tio

rio aptioribus satis superque sit demonstratum. Quis nescit quid praestitum sit a Morhoffio in Polyhistore passim, a Tanaquil Fabro in Methode pour commencer les humanites Grecques & latines, a Becchero in didactica noua, a Tschirnhausio in Medicina mentis, a Wouerio in polymathia, ab Hermanno v. d. Hardt in operibus Philologicis passim, & ab aliis, quos haec non caperet pagina.

Constituimus ergo in praesenti de posteriori circa linguarum studium familiari vitio, quaedam breuiter disserere, in conspectum eruditorum prodituri, quos spero, fore, vt si qua in re a recto aberrauerim, modeste in id me reducant. Patria specimen aliquod studiorum per triennium in academiis continuatorum efflagitabat, & religioni fuit iustae eius postulationi aliquid denegare. Nemo interim a me opus quoddam politum omnique litura excipiendum expectet, sed leue qualecumque ingenii vis permisit, viris doctrina & iudicio satis abunde suffultis vberius indagandum & nitidius reddendum. Interim Deum T. O. M. supplices veneramur, vt hos etiam conatus sua adfistentia iuuet, quo in sui nominis gloriam & proximi vtilitatem vergant.

§. I.

EXperientia vbiq̄e dudum & satis clare docuit, non iniuria germanos dicere: Man kan auch des Guten zu viel thun. Omnium enim rerum, quarum vsus maxime alias est vtilis, fieri potest nimius, & noxius est. Medicamentorum vsus vires conseruat, vitam producit, immodicus vero eorundem gluto, & perdit sumtus & destruit corporis naturalem constitutionem. Abstractis in eruditione carere non possumus, quae quidem si nimis abstracta & abstrusa fiunt quam par erat, nugae Latinis, germanis Grillen, appellantur, vt plura taceam. Finem enim omnes sibi certum & determinatum habent, alias essent vanae: qui autem hunc finem transgreditur nimio laborat studio. Linguae eum in finem sunt addiscendae vt commode in societate viuamus, & per eas ad cognitionem scientiarum vtilium veniamus. Qui ergo in eas maius studium & vberius temporis spatium confert, quam ad obtinendum hunc finem erat necessarium & aptum, nimio agitur fetuore. At omne nimium vertitur in vitium, & hoc nimium in linguis studium vitii notam non effugiet. Non enim haerendam in consi-

deratione instrumentorum, sed applicanda sunt ad rerum solidam cognitionem. Non in contemplandis vehiculis, ad propositum eruditionis scopum perueniemus, sed sumtis & in usum accommodatis. Perpetuus putaminis admirator & scrupulosus spectator numquam dulcedinem nuclei degustabit, sed capturus nucleum confringet putamen. Sic qui linguis immoritur & immoratur & verba formulasque perpetuo crepat, numquam ad cognitionem veram, rerum & scientiarum deueniet. Quomodo autem id fiat & quibus in rebus finis, quem sibi linguarum doctrina praefixum habet, possit transcendere, ex sequentibus liquido constabit.

§. II.

Observamus enim, ut proprius ad rem accedamus, incidere in nimium linguarum studium, omnes eos, qui vanum vel noxium vel quaestuosum sibi praefixum habent scopum in addiscendis linguis, (quo coguntur fere, ut fines decentes transcurrant,) vel, licet etiam rectos fines in oculis habeant, falsa tamen persuasione adducti, extra oleas vagantur. Cum enim linguae sint vehicula scientiarum & media ad socialitatem hominum commoda, quisque videt, eas sibi addiscendas esse, quas studiorum aut vitae generi, quod sibi elegit, necessarias & aptas esse certo sciat. Transiliunt itaque hunc scopum aliumque sibi fingunt, qui, vana ducti ambitione & honoris incensi aucupio, eum in finem linguis operam dant, ut in numerum virorum eruditione clarorum aliquando locum obtineant, sed fumum quaerentes, fumum accipiunt. Non enim qui multas calluere linguas, sed qui non adeo multas at recte didicere, & in usum rectum contulere, eruditorum in numerum & qui bonum publicum proferunt, referas. Aliis autem, immo sibi ipsis noxio sine linguarum quaerunt notitiam, qui studio nouitatis adducti in eam irruentes, sibi persuadent, se optima quaeque & inauditas curiositates ex illis haurire posse, quibus antiquam doctrinam euertere possint. Itaque quam facillime nubem pro Iunone, falsum pro vero auide arripiunt, venditant, sibi aliisque imponunt. Quaestuosos qui adeant linguas animo, non adeo multi sunt, experientia enim satis docuit, quantopere spes illorum illos sefellerit, & si essent linguae diuitiarum aucupia, sententiam ex Cellario in orat. XIII. audiant: Nobiliora sunt cuncta litterarum studia quam ut lucri sortibus aut quaestui exer-

exer-

exercendo inserviant, & digni opificio illiberali sunt, qui id tantum animo,
intendunt, quod infra illius nobilitatem est & ex sordida quaque re copiosius,
captari potest. Longe autem plures deprehendet sedulus harum rerum
scrutator, qui licet rectum & laudatum habeant in hoc studiorum genere
finem, curva tamen via ad eum tendunt. Cum enim recta via sit & brevis-
sima: Ea vel sola vel praecipue sectari & addiscere, quae prima sunt & di-
gnissima: Quid hi agant qui indistincte omnia secum rapere, & memoriae
inprimere curant clarum erit. Egregie de his Dorpius disserit: Apes non,
ex omni flore mel illud suum conficiunt, neque quemlibet item humorem,
exfugunt. Primum delectum habent florum: Deinde ex nobilissimis pu-
rissimum liquorem extrahunt. Et nos an sine vlllo discrimine in quae fortuito,
inciderimus, ea in nostrorum testas ingeniorum instillabimus seu futilia sint,
ac nugacia seu fructuosa?

§. III.

Si ergo enumerandi sint, quinam nimium in linguis studium incurrunt, eos
primum nomino, qui de lingua primaeua lites inter Criticos acerrimas in
hunc vsque diem agitarunt. Quidam S. S. peculiarem quamdam auctori-
tatem adferre gestiunt, si Hebraeam in antiquitatis solium collocare, & regi-
nam omnium linguarum salutare incipiunt, v. g. Hieronymus cum tota an-
tiquitate, Buxtorffius, Bochartus, Heideggerus, Wagenfeilius, &c. Alii con-
tra illam throno deicere, & Graecam in illius locum surrogare laborant, vt
Ericus Prof. Patauii in principio Philologico. Sunt qui Chinesium linguam
matrem omnium appellare suadent, ut Jo. Webbe in peculiari tractatu angl-
ico &c. Qui Belgicam, vt Becanus in originibus Antwerpianis &c. Qui
Suedicam, vt Stiernhelmus (α) &c. Qui Celticam vt Salmasius, Boxhornius,
Cluuerius, aliique. Quidenique dum latinam ridiculis argumentatiuncu-
lis primaeuam venditant, lepida sua orbi erudito monstrant capita, vt Hu-
go, (β) Besnierius (γ) &c. hoc autem ipso & sua, & ceterorum de lingua
primaeua disceptantium argumenta, risui exponunt. Pugnant enim inter
se possibilibus, prout quisque ingenio valet, nec vllum aut demonstrationi
simile, aut quod magis probabile esset reliquis, proferre argumentum que-
runt. Obseruamus in omnibus linguis, eas spatio ducentorum annorum

mi-

mirum in modum mutari, vt sibi inuicem barbari videantur, qui easdem pro vernacula olim habuerunt & adhuc habent. Quomodo ergo hi primaeuam per tot millenaria omni mutatione expositam determinare audent. Si non plane periit, incognita tamen est primaeua, & si denique exploraretur, dubium tamen, an adeo utilis labor, indagationi eius adhibitus, futurus, dum exiguus valde inde aut nullus, ceteris paribus, in societatem hominum redundaturus esset vsus.

(α) Vid. Morhoffius in tractatu de lingua & Poesi Germanorum.

(β) In originibus Italiae & Romae.

(γ) In tractatu gallico,

§. IV.

Maius autem omnino communi hominum vitae accederet commodum, si vna & vniuersalis posset obtinere lingua. Et iam dudum viri ingenio pariter & iudicio clari possibilitatem eius crediderunt, vt Beermannus, &c. Alii in characteribus excogitandis huic linguae vniuersali inseruientibus, & viam ad eam inueniendam se exercuere, vt Athanasius Kircherus in arte polygraphica, I. A. Comenius in via lucis, Georg. Dahlgarnus in arte signorum, I. I. Beccherus in characteribus pro notitia linguarum vniuersali, Ioh. Wilkies in peculiari tractatu anglice edito, Petrus Borellus in tractatu de lingua vniuersali &c. At non negandum est peculiari directione diuinae MAIESTATIS diuersas ab initio obtinuisse linguas. Sapientiae summi creatoris placuit, laudes suas diuersis linguis & dialectis cani. Quod ipsum quidem in miraculosa linguarum Apostolis infusione, die Pentecostes facta, videre est. Difficilis denique applicatio linguae vniuersalis, irritum reddit hominum circa illam conatum, qui vno ore omnes loqui optant. Hinc Morhoffius (δ) Sane, inquit, qui linguam vniuersalem moliantur, in vanum omnes videntur laborare: Nam lingua ab vno homine conficta, vtut speciosa & in rationibus philosophicis fundata, nullum habet vsus nisi impetrari consensus possit, immo & in characteribus excogitandis nemo hactenus ita felix fuit, vt ab aliis suos receptos viderit. Quae cum ita sint, merito vniuersum vniuersalis linguae studium nimio linguarum studio adnumeramus, & cum eo reiicimus.

(δ) In Polyhistore Tom. I, Lib. III. Cap. II.

§. V.

§. V.

Mirum in modum sollicitudo de diuisione linguarum curiosos infecit Philologos. Confusi quidam circa Babelis turrim peculiarem $\gamma\lambda\omega\tau\omicron\sigma\upsilon\gamma\chi\upsilon\sigma\iota\upsilon$ quaerunt, innisi verbis: Gen. XI. 1. Habebat autem omnis terra labium vnum & verba eadem, eodemque Cap. v. 7. Itaque credunt notabilem illam factam fuisse linguarum confusionem, ac si genti huic in aedificatione turris occupata vna fuisset eaque primaeva lingua: Deum autem singulis familiis proprium & ab aliis distinctum idioma inspirasse. Hinc quidam tot linguas ibi esse ortas, quot familiae a Mose numerantur, scilicet LXX. Alii vero secundum numerum LXXII. Interpretum LXXII. Alius LXXV. Alius CXX. &c. Ast si Philologi illustris in Academia Julia H. v. d. Hardt vestigia sequamur, $\eta\epsilon\psi$ in plurimis locis scripturae v. g. Zeph. III. v. 9. Prouc. b. XII. 19. Pf. CXXX. 4. sententiam & orationem indicat, non idioma; & etiam $\eta\epsilon\psi$ eundem subit significatum, ubique in sacris ferme litteris. Cui tamen rei iam non inhaerebimus. Hoc tantum dicimus, nimiam huic rei impendere curam eos, qui numerum determinare ex hac confusione audent, argumentis non sat sufficientibus instructi, vt aegre se contra absurditatis maculam tueri queant. Certum enim numerum linguarum constituere impossibile est (ζ) & de diuisione ac confusione earundem cogitare & se torquere inutile. Tot enim gentes vna cum lingua periere, tot gentes vernaculam innumeris dialectis distinguere, tot denique incognitae nos latent & orientur aliae, vt aequae sit difficile & absurdum linguarum determinare numerum ac librorum ab ortu mundi scriptorum & adhuc scribendorum conficere Catalogum infallibilem.

(ε) In Ephemerid, Phil. Discursu III.

(ζ) Cellarius in dissert. de fatis latinae linguae.

§. VI.

Frequentissima denique est, de praestantia vnus linguae prae altera, pugna. Gallus Germanicam omnesque alias suae vernaculae postponit, Germanus Gallicam, Italus ceteras &c. vili pendet, cum sua vernacula comparatas. Sed omnes errant, habet sua elogia Germanorum, habet Gallorum, habet Italorum, habent omnes linguae & singulae, nulla alteri praeferrenda. Non vitio verti potest linguae Hebraeae paruus radicam numerus, seu

B

quod

quod vna vox quatuor aut plura rerum significata sustineat. Cui notum est orientales pro calore climatis, celeritatem animae pronuntiationem, sciet quoque eos gestu & actione manuum loquutos esse, & cuique vocabulo pro conditione rei, distinctionem a reliquis significationibus gestu addidisse, ut auditori valde familiare fuerit, ex gestu rerum vocis sensum cognoscere, quod lectori ex contextu. Nec laudem inde prae reliquis sola sibi arrogare potest graeca, ex artium in reationibus desumptam. Inuentio enim scientiarum non ad linguas pertinet, & si pertineret, omnis gens suis inuentis vernaculam suam ornare, & praerogatiuam alteri dubiam reddere valeret. Dura pronuntiatio nulla est vernaculae nostrae imperfectio, nec esse potest, sicut Italicae non est molis verborum sonus. Taceo ceteras. Sapiens in omnibus linguis, mirabilem deprehendet concentum dissonum, omnibus suas laudes, nec vili prae altera lauream concedendam esse, credet. Omnes enim aptae, ut iis Dei contentur laudes; salus aeterna annuncietur; & hominum societas confirmetur. Laborant autem suarum vernacularum nimii amatores praedudicio quodam, quo nihil nisi quod domi nascitur, veneratione dignum esse sibi persuadent, & ambitione non parua, qua dum sua laudant, se ipsos extollere fatagunt.

§. VII.

Qui linguam vernaculam, Latinam, Graecam, Hebraeam & ceteras ad conuersationem & commercia cum suis & finitimis instituenda, addidit, satis, in quocumque sit vitae genere constitutus in linguarum studio se fecisse credat. Quid ergo cum Samaritana, Persica, Coptica, Punica, Tarcica, Celtica aliisque huius farinae sit instituendum, quisque cognoscet. Pentateuchum equidem samaritana lingua conscriptum habemus, at adeo corruptum & saepissime sacris nostris Hebraicis fontibus contradicentem, ut dudum obseruarunt viri eruditi. Immo nuper prodit auctor anonymus qui rationibus sane non contemnendis Rabbinicam, Syriacam & Arabicam inutilibus hisce quas nominavi linguis adnumerat. (*) Rabbinicam equidem omni carere usu non ego dixerim, at eam tempus laboremque ei impensum non rependere, & plus nocere quam proficere, est quod firmissime mihi persuasi. Quantum enim iuuat scire ritus & antiquitates Iudaeorum & sen-

tencias

tentias Rabbinorum, quas & sine Rabbinorum scriptis hodie perspicere nobis integrum est, tantum nocet memoriam, vana scientia, fabularum, commentorum, eiusque generis cimeliis, onerare & loco rerum vtilium referre. De Syriaca auctor ille anonymus inquit: Ich kan keinen Syrisch vorpredigen, ich kan auch mit keinem die Sprache reden, ich habe auch keine andere Bücher, woraus ich was lernen könnte, nur das Testament allein soll mich dazu bringen, welches man wegen der Vbersezung rühmet. Allein was fehlet dann der Griechischen Sprach? Steht doch darinn alles vortrefflich schön und deutlich ausgedruckt, was hab ich nöthig von der Quell zum Bach zu gehen? Findet sich ia etwa einmahl in der Syrischen Vbersezung eine schöne Redens-Art, die eine Sache wohl austrucket, so kan ich solche doch vor keinem Grund-Text ausgeben, und in andern Sprachen ebenfalls den Grund-Text mit schönen Worten auszutrucken suchen. Es dienet ia zur Verachtung und Verkleinerung des Grund-Texts, wenn man in dem Syrischen etwas bessers als im Griechischen finden will. De arabica autem inquit: Man lernet diese Sprache um etlicher Wörter willen, deren Bedeutung, Natur vnd Eigenschafft man gleichwohl nicht verstehen kan ohne eine hinlängliche Erkänntnis der Sprache. Wenn aber nun einer das gelernet, macht eine gantze Auslegung vber so etliche Wörter vnd will dadurch einem biblischen Spruch ein Licht anzünden: Frage ich einem solchen, ob er darauff sehen könne, daß deme also sey, was er daher macht, so wird er die Achseln zucken, und dadurch bekennen es seyen alle seine Sachen lauter Muthmassungen &c. Die orientalischen Sprachen sind heut zu Tage viel unterschieden, von ihrer ersten Arth, da sie aufgekommen, wann sie ia alle von der Hebraeischen solten hergenommen seyn, daß daher einer, der darinn grosse Geheimnis zur Erleuchtung der Hebraeischen suchen will, gleich ist einem, der in die Luft streichet. Quae ad hanc de qua diximus Arabicam, Persicam, Punicam, Coiticam, &c. spectare videntur vno Polyhistoris illius Helmstadiensis celeberrimi, Contingii, iudicio comprehendimus, Hic enim, Non adeo magni, inquit: (S) Orientales libri aestimari merentur, qui scilicet quidquid boni habent a graecis hausere & magnam quoque partem merae graecorum translationes sunt: Quae vero propria Arabum, longe infra Graecam eruditionem sub-
B 2
sident,

„sident. Persicum vero Copticum vel Aethiopicum quid aptum sapientiae,
„ne ex fama quidem accepimus, quod non liceat longe plenius ex editis alio-
„rum scriptis addiscere. Itaque in quem usum linguae addiscantur, si libris
scientiarum doctoribus mutis, salva eruditionis salute carere possimus
nescio.

(*) In der Kunst bald leicht und recht gelehrt zu werden Franckfurt 1712.

(†) In Epistola de Bibliotheca Augusta.

§. VIII.

Habent equidem, quos nimium in linguis studium vexat, quod obiciant,
in linguarum nempe plurium cognitione eruditionem esse ponendam:
At cum eruditio consistat in cognitione rerum, ad felicitatem sui ipsius
spectantium, & diiudicatione earundem; Clarum est linguas tantum instru-
mentorum & vehiculorum nomine venire. Et si in cognitione linguarum
multarum, omnis sita esset eruditio, sane antiquos Graecos Romanosque
omnis eruditionis gloria caruisse, statuendum erit, quos tamen pro artium
& scientiarum parentes, principesque, vendicamus. Illis enim miraculi
instar fuit, homo duarum linguarum (i) peritus. Anacharsis matre usus
graeca, patre scytha, amborum parentum linguas imbiberat, & nomen in-
de quasi prodigiosum reportavit, διγλωτῆς. Hi autem Romani CCCCX
ferme annis strenui factis, & clari multarum scientiarum cultura exstitere,
non nisi vernaculam callentes, (*) & Ennius, quo magistro graecis litteris
operam nauare coeperunt, tria se possidere corda gloriabatur, quia Graeca,
Latina, & Osca, lingua loqui illi erat integrum. Quid de Iudaeorum
regnis, & Rege illorum, quo non sapientiosem vidit mundus, qui tan-
tam rerum naturalium & aliarum maxime vtilium scientiam hausserat vt etiam
in sacris litteris inde encomia meruerit, licet destitutus multiplici linguarum
cognitione. Quorum denique memoriae, Polyglotria in historicorum
monimentis, locum dare iussit, pauci admodum sunt, sicum iis comparen-
tur, qui non tam multas, sed paucas recte & bene adplicatas tenuere.

Licet

Licet non negemus pro hodierno rerum statu etiam non inutile esse laborem,
eorum, quibus multas nosse linguas placet.

(i) Galenus II. de differentiis pulsuum.

(κ) Suetonius de illustribus grammaticis.

§. VIII.

A linguis ad linguarum notas, litteras, procedere non nefas esto.
Quamquam omnia hic dubia & confusa adeo offendamus, ut merito deter-
reamur aliquid ex his delibare. Quantas enim quaeso ineptias agunt, qui
vel Adamum, vel Sethum, vel Henochum, vel nescio quem, earum in-
uentorem faciunt, quam ingeniosis ludunt fictionibus. Alii dum nemi-
nem in terris inueniant, cui sub specie veritatis inuentarum litterarum gloriam
tribuunt, in caelum adscendunt, & in stellis efformatas litteras, quaerunt.

(λ) Plane nihil certi de his habemus, & si quid haberemus, memoriam
saltem re parui momenti & nullius vsui oneremus. Cum ergo hac notitia
salua optimarum litterarum constitutione carere possimus, merito hanc
de litterarum inuentoribus aegritudinem, cum nimio in linguis studio,
sepelimus.

(λ) Vt Gaffarellus in curiositat. inauditis.

§. X.

Postquam in genere, de nimio in linguis studio, quaedam disseruimus,
nunc in specie pauca subiungere, de linguis apud nos cardinalibus, placet.
Primas ducat vernacula. De Romanis notauit Valerius Maximus, (μ) eas
ob amorem vernaculae Graecis numquam nisi Latine resp. nsa dedisse, &
eos coëgisse per interpretes loqui coram senatu. Ciues nostri plane aliter
se gerunt, plurimi qui tamen alias summo ardore addiscunt linguas, ver-
nacula vix loqui possunt, cum tamen qui calleat vernaculam, filo quasi in-
structus Ariadneo per grammaticales aliarum linguarum labyrinthos possit
progredi, longe felicius. Passim de hoc Germanorum vitio conquesti sunt
viri, quibus Philologia vera curae cordique fuit. Morhoffius (ν) Dolens,

B 3,

dum

„dum adeo segniter linguam vernaculam a germanis tractari. H. v. d.
 „Hardt (ξ) Vernaculam omnes eruditae gentes excoluere, cuius vsus in
 „omni coetu, per omnia officiorum ac negotiorum genera. Soli Germa-
 „ni suorum bonorum pertaesi, germanum os, vt possunt, fugiunt. Quan-
 „tum ex familia discimus, credimus sufficere. Aliae gentes suas linguas,
 „& cum linguis suae gentis splendorem colunt, & extollunt, soli sere Ger-
 „mani suae gentis cultum vel nesciant vel negligant? Nimis pauca in iu-
 „uentute discuntur & scribuntur vernacule, cuius in nimium vsus per omnem
 „vitam maximus. Alibi: (ο) Latine omnes artes traduntur in scholis &
 „Cathedris, vocibus plerumque non latinis, sed profecto admodum bar-
 „baris, obscuris, incompositis, saepe ambiguus, tantum non ineptis, vt
 „discentes non artes discant, sed barbaros & immorigeros artis terminos.
 „Quidni artes tradantur, doceantur, illustrentur, explicentur, inculcentur,
 „nostraecque dialecto culta, aut excolenda, pro cuiusuis regionis ore ac
 „alieno barbaro rostro? Sed quomodo, inquiet quispiam neglectus hisce
 „ad nimium linguarum refertur studium? Perpendat ille, ciues nostros ple-
 „rumque ex cultura peregrinarum linguarum nimia, negligere vernaculam,
 „statim in scholis hic neglectus inde oritur, quia latinam puer discit, antequam
 „vernaculam sciat loqui, vt plura taceam.

(μ) Libr. II. Cap. II.

(ν) In Polyhistore Tom. I. Lib. III. Cap. III.

(ξ) In liminis in Philol. & Exeg. Lucem praefatione.

(ο) In Limine in Phil. & Ex. L. p. 17.

§. XI.

Quos supra adduximus, Philologi, & alii non tam de nudis vocibus ger-
 manorum memoriae mandandis, quam de reali vernaculae nostrae ne-
 glectu querelas mouerunt. Quis enim; quantas inter Germaniae litteratos
 seditiones & bella excitarint Zesianorum cohortes & frugiferae societates au-
 diuit vmquam; Ille stupendum in hoc philologico studio excessum, de-
 prehendet. Licet enim, hi viri in omnibus suis conatibus cultum & nitorem
 linguae patriae suscitare pro scopo habuerint, inani tamen & futili solertia in-

nu-

nugas incidebant difficiles, omnia subtilitate religiosa examinare & omnem usum reiicere audebant. Cum satius egissent, si modum in re adhibentes, quae, virum secundum persuasionem ipsorum, vtrum ex usu qui tunc temporis obtinebat, scriberentur parum aut nihil referebat, non curassent: Libris vero, vernacula nostra erudite scriptis, & traditis quibuscumque optimis exoticorum scriptoribus, patriam ornassent. Sed vano & coeco amoris erga patriam linguam oestro, in tricas grammaticales ferebantur, hisque vernaculam ornare satagebant. Ideoque eam in formam artis redigebant, Grammaticas conscribent, cum faciliori negotio viuis exemplis libris consignatis, purum & nitidum Germaniae os reddere potuissent. Si enim aliis gentibus non Germanis, scribere voluissent Grammaticas, linguis aliis gentibus vernacula, vt eas conscriberent, erat necesse. Vnusquisque denique vernaculam suam, non ex Grammatica addiscet, sed usu, ne autem vitiose aut impure interdum loquatur, non opus est regulis, sed exemplis & libris, in quibus tamquam in speculo vitia sui sermonis cognoscet & emendabit. Nam ex auctorum exemplis & loquutionibus regulae sunt desumptae & desumendae. Taceo hac ratione simul ad sapientiam iucundam & facilem viam potuisse sterni.

§. XII.

Nec hoc adeo esset improbandum quod Grammaticarum scriptione cancellis includere patriam ausi fuerint, nisi innumerabiles, in his labyrinthis, novos labyrinthos atque gyros extruxissent, contra quos, nisi usus in republica erudita praeualuisset, eosque etiam iis inuisis exterminasset, magis horridam haberemus, quam vnumquam fuit, vernaculam. Orthographiam illorum inuocare bene est & egregium scriptionis ornamentum sine vitiis orthographicis aliquid litteris mandare, sed in illo haerere ridiculum & absurdum, immo noxium esse nemo negabit. Grata enim est, inquit Vossius de arte grammatica, vbique veritas sed propterea in minus necessariis ea omnibus consistere non debet fortassis maiorum & meliorum studiorum damno. Qui enim in verborum positione & litterarum scriptione scrupulosus esse vult artifex, meditationes reaes & vtiliores vt vel amittat vel perdat est facile. Nimio ergo laborarunt linguae in orthographia studio, qui rixati sunt num scribendum schaft anschafft, Deudsch an Teutsch, Kempfen an Kampfen,
Wir

Wirdikeit an Würdigkeit, bret-er an bret-ter, Quellen an Quellen,
Schänd-er an Schän-der, Wirt an Wirth, Dapfer an Tapfer, Genoss-
schaft an Genossenschaft, Zukker an Zucker, Herzzen an Hertzen aut
Herzen, Föbus an Phoebus, Amt an Ambt, Wunderbahr an Wunderbar,
mihr an mir, Karolus an Carolus, &c. quorum infinitus adhuc superest
numerus, nauseam tamen & haec pauca mouere poterunt lectori, vt reliqua
nescire malit. Priora enim vsui contraria introducere conabantur, nescientes
linguam nostram ex vsu potissimum esse, secus ac alias linguas iudicandam.

§. XIII.

Nimia denique eos etiam in deriuando infecerat sollicitudo, qua non mo-
do vocem ab alia originem traxisse adfirmabant, quae nullum cum illa com-
mercium habere poterat, sed etiam ex aliis linguis radices vernaculae corra-
debant. Quod quidem cum aliis aliarum linguarum Criticis illis, vitium est
commune, sic v. g. deducunt Cöthen ex כהן Wein ex latino vinum, vel
Hebraeorum כ"י vel Graecorum οίνος, Ziffer ex Hebraeo כפרה vel ex
זכר, Chur a כהר, Ambt ex אמת, Pachten a פתח offenbahrena פתח &c.
Einen Buchstaben deriuarunt ex Stab und Buche quasi esset; ein Stab von ei-
ner Buchen oder Buchbaum-Holz, Vngeziffer ex ohne Ziffer, Ambt ex
Ambacht &c. Hae quae ex aliis linguis deduxerunt voces, linguarum ar-
guunt harmoniam, & vocum similitudines non deriuandi ius constituunt.

§. XIII.

Inflexione nominum, praecipue propriorum latinorum, etiam tenebras
induxere, dum disceptarunt an scribendum das Leben Pauli, an, das Leben
Paulus, aus dem Hause Caroli, an Carolus. Quasi Germanici ciues vnum
ex Latio irreptantem, nec flectere valerent nec ei imperare digni essent. Sed
ex nimio erga linguam patriam amore crediderunt, auctoritati ipsius aliquid
detrahi, si quid ex Latii constructione in ea audiretur. Cum tamen in his
linguis obtineat, vt substantiuum cum substantiuo rei diuersae Genitiuo
casu iungatur. Et vox ex latina lingua germanicae inserta non transubstan-
tiationem subire potest & deuenire Germanica, ideoque terminatione immobili
gaudere cum & Germani innata sua nomina flectere soleant,

§. XV.

§. XV.

Quamvis magis incundum sit, effata auctorum in linguis illis vernacula legere, quae in aliam transposita, si non omnem, aliquem tamen leporem perdunt, versiones interim adornare utilissimum est & aequissimum. Non modo, ut hi apud nos, quibus linguas aliorum nosse non est integrum, legere & intelligere exterorum scripta possint, sed ut Patriae satisfaciamus, & toga Germanica indutos auctores ei donemus. At quantos, quaeso, hic occurrere vident errores linguarum periti! Adplicari ad plures linguas posse, quae celeberrimus Auctor der lustigen und ernsthaftten Monaths-Gespräche (π) de versionibus Gallicorum scriptorum habet, nemo dubitat. Inquit enim: der gemeine Fehler dererigen ist, die vnter vns Teutschen aus dem Französischen etwas in vnserer Sprache übersezen, das sie des Französischen entwedder nicht recht mächtig und kundig sind, oder aus Nachlässigkeit ihre Vbersezungen ohne gebührenden Fleiß vnd nur oben hin anstellen. Addendum autem multos dum versiones parare student, neglecto genio vtriusque linguae, omnia ad verba rigore sane ridiculo exprimere, omnem mouere lapidem, a tortus ergo & monstra progignunt versionum in quibus solum verba auctoris germanice reddiderunt, & vix quidem, lectori autem componenda, ineffabili cum taedio, reliquerunt. Quin & alios reprehendere audent, qui rationem habentes geniorum linguae, non ad verbum omnia scrupulose reddiderunt. Hinc dum versione sua obscurum magis faciunt auctorem, diuersas linguae nostrae dialectos procreant, Französisch Teutsch, Hebraeisch Teutsch, Englisch Teutsch, &c. Atque ita quid in his quoque nimium in linguis studium possit palam est.

(π) Im Januario 1688, pag. 68

§ XVI.

Nimium porro in linguis studium vexat eos qui omnes voces peregrinae origine & formatione, vsu tamen iure ciuitatis in nostra vernacula gaudentes, exsulare iubent. Saepius enim, quae paucis dicimus, vocibus vsi peregrinis, longo verborum firmate vt circum scribamus aut noua fingamus necesse est, si nostro idiomate exprimenda veniant. Inde fit vt obscura

C

ad-

adpareant, quae retentis peregrinis primo intuitu clara se nobis sistunt. Praecipue in terminis technicis; Quis enim intelligeret si cum Zesianis diceremus: Wortdode, Witdode, Wortdodschaft, Sprachhüter, Nennwort, NennEndung, Geschlecht Wort, Mittelstrich, Vnterwurff, Vberwurff, Tageleuchter, Pruncktuch pro: Philologus, Philosophus, Philosophie, Criticus, Nomen, Nominatiuus, Articulus, Comma, Subiectum, obiectum, Fenster, Teppich, &c.

§. XVII.

Vt ergo illos, qui nihil nisi quod in Germania natum, ferendum esse, falso sibi persuadent, merito ridemus, ita nec hos maxime laudandos esse existimo, qui pertaesi suorum ciuium, extraneos inducere sibi gloriae, ducunt. Credunt equidem paupertati linguae Germanicae esse succurrendum, at nimio & frustraneo studio id suscipiunt, non enim tam egena est vernacula nostra, vt verbis peregrinis eam ornare opus sit. Quod si norunt, qui eam recte callent. Quin potius efficitur, vt sermo Germanorum ceu pallium mendici variis pannulis versicolor adpareat, & inde exteris ceu incultus suboleat. Perstringunt hoc institutum quae per iocum dixit Weisius in nothwendigen Gedancken pag 307. Hier bin ich arriuert ein Mann de bon Courage Bericht zu nehmen ein von dieses Orts Passage, da man parlirt von Fried, der Waffen ihr Estat muss bleiben par ma foy, weil Teuschland Leute hat.

§. XVIII.

Etiam nimio studio paupertati oris Germanici succurrere se existimant, qui barbararum & minus vsitatarum vocum excogitatione, aut combinatione, gloriam aucupari satagunt. e. g. Kunstschicklich schöner, die bettel Hochfürstlich angesehen seyn wollende Welt, ich erdrache mich, ich erbasiliske mich, Himmelsüsserquickend, Goldbeseelt, Angstbeseelt, blaugestirnt, Goldbeflammt, &c. In quibus conficiendis Poëtae quidam, admodum peculiarem sibi semper arrogate auctoritatem sunt ausi. Quanto
ma-

magis autem p'acent, loquutiones elegantes & purae, tanto magis displicent adfectatae hae verborum elegantiae, rei veritati repugnantes, sibi que ipsis contradicentes. Referrī huc etiam poterunt quae supra de translatis terminis technicis §. XVI. monuimus.

§. XVIII.

Pari passu cum prioribus ambulare videntur qui in carminibus conficiendis, nimis arcta, ut ita dicam, conscientia operantur, dum vel plane rhythmos respuunt, & imperfectionis inde vernaculae nostrae arguunt maculam; vel nimis religiosi rhythmorum similitudinem exigunt. Ambo in extrema sibi contraria currunt. Priores Germanorum carmina vetustissima rhythmica fuisse, fortasse neglexerunt, & Poësin nostram in his singulari genio aestimandam esse. Verum est, Graecis aequae ac Latinis nullam esse rhythmorum curam, utpote qui poetae mentem ligant, ut non possit, quamvis dictionem assumere, sed ad rhythmum eam accommodare cogatur indeque meditationes saepissime perdat egregias aut omittat. Ut autem nemo haecenus improbavit, tam strictam Latinorum & Graecorum scansionem, nec vitio iis verti potest, ita Germani nullam censuram inde incurrent, si rhythmis ab his poësin suam distinguunt seque Hebraeis aliisque conformant. Si enim rhythmus ex Poësi Germanorum aufertur, etiam primaria perit elegantia, cum tamen & prodesse velint & delectare poetae. Rhythmos autem ex auditu & pronuntiatione iudicare non ex litterarum positione, usus recte suadet, cum ut aures demulceat solum rhythmus adhibeatur.

§. XX.

Loqui cum natura rerum, quam egregie auditum adficiat, sciunt illi, qui Virgilii Ovidii aliorumque poemata in deliciis habent & oratorum perillustrarunt monumenta. Quisquis dum versum audit: *Quadrupedante pedum sonitu quatit ungula campum, equum se currentem credit cernere.* At etiam in hoc nimium posse observari studium, Zesianorum effecere Carmina.

mina. Exempli loco sit, vbi Germanorum lingua ipsa suas laudes cantans introducitur; (e) Es stimmt mit mir ein die Stimme, so wir hören, das prafslende Geschlürff fließt aus den Erdenröhren, vnd lispelt durch den Kieſ; der Klatsch vnd platscher Thon, spricht sonder Fleiß vnd Kunst fast allen Sprachen Hohn. Das sum vnd brum Gefauffs das Schnarren Murren Marren kan andrer Zungen Krafft in schroffen Sand verscharren. Es rollt mein Donner-Wort, es rült, brült, brauft, zersplittert, das durch die Luft vnd Glufft die Bein und Stein erschüttert &c. Cumalatae ibi praeter necessitatem consonantes, offendicula aurium absona gignunt, & coaceruatae fictae & compactae voces, rem magis monstrosam & absurdam, quam decoram & venustam pingunt.

(e) Harſdötfferus in Specim. I. Phil. Germ. p. 301.

§. XXI.

Ad linguam Latinam erit nunc accedendum, quae tantopere inualuit, vt qui non sciat & perspectam habeat totam, nec eruditus habeatur. Secus ac supra §. VIII. monuimus. Ita autem omnium animos, conatus, labores, aetatem, sibi attraxit & vindicauit, vt non iniuria dicta sint quae Philologus ille saepius citatus (σ) conquestus est; In foro germanico Ius peregrinum! Ius latinum! omne eruditorum os non nisi Latium simulat. Peregrinae hac oris larva omnes superbiunt. Nostrum os rotundum, torqueatur vbique ad peregrini genii arbitrium, librorum & Bibliothecarum siluae & voragine peregrina monstrant spolia. Omnes scholae minimae, maximae, omnia musca, omnes cathedrae, omnes eruditae, lites & pugnae, omnia docta vulnera ad Latii voluptatem, modulos, lusum, insidias, quin & fraudes. Haec germaniae gloria alienis superbire praesidiis non vti suis. Sed cum mutare id, in quo omnes & singuli conspirarunt quasi, non possimus, feramus necesse est, ita tamen, vt in gratiam Latinae, vernaculam non vili habeamus, aut negligamus & ei postponamus.

(σ) H. v. d. Hardt in Limine in Phil. & Exegef. Lucem p. 16.

§. XXII.

§. XXII.

Nimio olim in hac lingua versati fuerunt studio, qui Germanis Latine conscripserunt Grammaticas, ex quibus Latina possit hauri lingua. Eum quidem in finem, vt simul, dum discerent regulas Latinas, linguae sibi adquirerent notitiam. Sed obscurum per aequae obscurum tyronibus propinabant, & ignotum per aequae ignotum explicare laborabant. Tempus ergo nimium eorum in lingua hac laborem viris altioris indaginis detexit. Ideoque hodie aut numquam, aut raro manibus teruntur puerorum, tam vasti & obscuri tricarum architecti, cum supeditatas habeamus clare vernacula nostra loquentes Grammaticas, & viam in Latium luce Germanica nobis cognita monstrantes.

§. XXIII.

Regularum moles, vera & grauissima puerorum tortura cum Grammaticis etiam maxima ex parte perijt Latinis. Quae quidem vel Philosophicae erant, & non pueris, sed adultis quoque nodi Gordii videbantur, vel inutiles superuacaneae, quarum usus & sensus etiam ex vernacula satis superque constare poterat, si debito fuisset excolta studio. At cum orbiliones & grauitatis grauissimae seueri magistri, ipsi ignari essent maternae linguae, nec, ne linguae (vt credebant) eruditorum detrimentum inferrent adprehendendam suadebant, difficilibus hisce nugis fidei suae creditos detinebant, immo ad memorandum plagis & vibicibus coercebant. Quid autem pueris cum definitionibus Grammaticae, syllabae, litterae, syntaxeos &c. Quid cum vastis, obscuris, regulis regularum exceptionibus, ad exceptiones notis & obseruationibus. Certe non promouere studium linguarum haec talia poterant sed remoram ei iniicere. Interim nimium in linguis studium sapiebant.

§. XXIII.

Ex his quae iam diximus, est inter alia, vt florem adolescentiae, vigorem

memoriae pretiosissimum aetatis nostrae spatium, in addiscenda lingua Romanorum nimio & studio & damno consumamus. Quantos, quaeso, amplissimos cum studiosa iuventute auctores explicando percurramus, iterumque percurramus, neglecto stili & sermonis exercitio. Et si stili habetur aliqualis ratio, illa fit imitationibus, in quibus phrasae auctoris & loquutiones nobiliores confarcinantur, sine respectu ad numerum aut iustam rerum verborumque connexionem. Immo excerpta conscribuntur phraseologica, quorum usus annis puerilibus est exiguus, labori plane impar, ob penuriam penoris huius Philologici, annis autem virilibus nullus. Quis enim tum ad phrasam suarum libellos recurreret, aut cui in loquendo elegantiores euoluere dictiones & formulas vacabit. Manu & ore ut exerceantur pueri, necesse est, ut loqui & scribere idem illis sit absque aliorum pontibus. Nec ut in lectione vel in explicatione tam diu haereant, ut memoriter paene recitare auctorem possint requiritur. Videmus linguae Gallicae studiosos vno anno adeo exercitatos euadere, ut ea prompte loqui videantur. Hi certe, non perpetua tam multorum auctorum lectione & phrasium excerpenti studio, sed coniuncta, cum continuo loquendi & scribendi exercitio, lectione aliquali auctorum, illum in sermone & scriptione habitum, sibi parauerunt. Sed est linguae Latinae nimium studium, quod tantum sibi laboris tantum temporis, decem, quindecim, quin immo in pluribus, viginti annorum spatium vindicat, ut iactura eius dum demum sentiatur, quando ad superiores facultates, quarum gratia linguae discuntur, aditus patefcit.

§. XXV.

Quidam optime ergo suis consulere credunt, si vnum saltem iis legendum porrigunt auctorem. e. g. Ciceronem. His nihil placet nisi quod Ciceronem sapit. Genius puerorum nolens volens stilum ipsius adfectare minis immo execrationibus coërcetur. Cum & alii puro Latil loquantur ore. Non omnibus denique idem cum Cicerone genius, sicut in Germanica lingua non omnibus Hoffmanniana fluit vena aut Lohensteinii adsurgit spiritus: ita nec Cicero omnium gustu erit accommodatus. Vossius inquit: (τ) In solius Ci-

Ci-

Ciceronis verba minime iurandum, vel detorqueant enim Ciceronia stri sen-
sum, vel tacent quando loquendum est. Incidit in Ciceronem nimio sane
quod omnes fatentur studio, Ianus Wilhelmus, qui per breuem etiam vitam
totum se dederat illi, ita vt omnes formulas connectendi, elegantiores lo-
quendi memoria teneret & recitare sciret promptissime. At vix annum aeta-
tis ingressus vicesimum septimum, totum Ciceronis operibus spiritum,
efflauit.

(τ) In Libr. de vitiis Latinae linguae.

§. XXVI.

Nec hi a nimio in linguis studio eximendi erunt, qui orthographiae reli-
giosissimos se praebent obseruatores & aeternam ipsi quasi iurarunt obedi-
tiam. Perpetuo hi orthographiae crepant restauratores, aliosque ut se illis
adiungant, adigendos esse iudicant, nec huic viri eruditi nomen com-
petere, qui non scrupulose orthographiae habeat rationem. Cogitent hi
effatum Clarif. Cellarii: (υ) Me ita, inquit, semper gessi, vt nemini, ali-
quid obtrudam, ac ne discipulos quidem adigam vt orthographiam meam,
imitentur: Sed expositis documentis diuersarum opinionum cuique inte-
grum re inquam; vt quam velit inscribendo viam ingrediat. Hortor tan-
tum & idem idem admoneo, vt quisque certus sit in sua consuetudine.

(υ) In praefat. ad orthogr.

§. XXVII.

Mentio tandem effrenati illius generis eruditorum erit facienda, quod
imperium suum in omnes auctores lectu dignos exercet crudelissimum, &
criticorum strictè sic dictorum nomen peculiari auctoritatis & grauitatis signo
vbique monstrat. Quod secundum Marenum (Φ) totum est in apicibus,
syllabarum examinandis vocibusque adpendendis, & in criticis quisquiliis:
Nec in vilius libri, licet accurata editione, adquiescit sed semper haeret:
Aliunde etiam nimium est in antiquorum ritibus vsque ad minutias & extre-
mam

„mam anxietatem enucleandis & obseruandis: Quorum pleraque talia
„sunt, ut ea ignorare, Quintilianus fortasse inter Grammaticorum virtu-
„tes, habiturus fuerit, & longe maiora ac potiora in libris quaerere, nec
„circa voces resque minimi ponderis & inutiles consenescere oporteat. Qui-
libet pro ingenii praepostero acumine scrutator correxit quae sibi minus apta
videbantur & magis commoda substituit. Eo ipso autem & alteri occasionem
corrigenendi & alia substituendi praebuit. Quo tandem, ut vel decies castra-
tus prodierit vnus auctor factum est. Non inde sane iniuria D. Irenaeus
„adiurat librarium, per Dominum nostrum Iesum Christum & gloriosum
„eius aduentum quo iudicaturus est viuos & mortuos, ut conferat post-
„quam transcripserit & emendet ad exemplar vnde scripserit. Media inte-
rim erit ineunda via ut non omne criticorum studium reiiciamus, dum nimium
saltem notamus criticorum & pruritus & studium.

(φ) In Ep. 44, Lib. II.

§. XXVIII.

Quid in Graecis litteris nimium effecerit studium nunc exponemus. Primum quidem; litem inter eruditos de recta graecae linguae pronuncia-
tione sparsit, quae tanto inter illos fuit agitata feruore, ut ferme totas
respublicas in hunc disputationis gyrum traxerit. Sine dubio enim vna
olim in antiquae Graeciae sinu obtinuit, & altera temporibus magis deper-
ditis & subiectis Romanorum imperio Graecis successit: Quod (χ) Vossius
obseruat, qui adnotauit, quod in illis marmoribus, quorum inscriptiones
factae sunt post tempora Traiani & Hadriani, mera diphthongorum con-
fusio adpareat, cum E pro Al, I pro Ol vel El passim occurrat, cum tamen
in vetustioribus lapidibus orthographiae, ratio sibi optime constet. Licet
autem firmioribus nitatur argumentis illorum sententia, qui Iotacismum
improbant & integritatem Graeci sermonis restituere, contra delicatas
Etacismum impugnantium aures adlaborant: Adhuc tamen sub iudice lis
est nec contentionibus, sed tempore & fato diiudicabitur. Quare & ista
aliis soluenda relinquimus. Hoc saltem addentes: Vtilissimum fore si am-
barum

barum caussarum Patroni aliquando sepositis impedimentis quae probatissima reperiretur, eligerent sententiam.

(X) In De natura Rytami p. 16.

§. XXVIII.

Verum alia hic occurrunt notatu digna. Superuacanea formationum nominum verborum & regularum accumulatio, quae ut in aliis reprehenditur, ita nec hic inter virtutes boni Philologi ponenda erit, sed ad nimium in Graecis studium, referenda. Olim quidem nudo decem vel undecim declinationum & tredecim conjugationum numero, perterriti Graecarum litterarum studiosi, pedem retrahebant. Nunc tantis non impedimur dispendiis, sed breviori via ad cognitionem Graeciae ducimur: Postquam numerus ille declinationum ad ternarium reductus & vna constituta fuit coniugandi norma. Credo tamen multa adhuc nimii in Grammaticis Graecis conscribendis studii restare vestigia. Philologus nostrae aetatis eximius H. v. d. Hardt non pauca hac in re detexit. In edito studio ipsius graeco frustra quaeres, quae in aliis crassitiem augent libri & multitudinem terminorum, sed & impedimentorum & terriculamentorum numerum. Non ibi incidet in regularum inutilium scyllam, nec definitionum obscurarum & terminorum barbarorum charybdim. Paradigmatum naturalis adparebit ordo, & formatio, repudiata illa artificiosa & scrupulosa quorundam.

§. XXX.

Et quid dicam nunc de nimio studio quod Graecarum litterarum Studiosis verbis in $\mu\iota$ insumendum proponitur a Magistris, qui & ipsi saepius horum verborum naturam nesciant. Nihil obstat, quo minus libere pronunciem, singularem numerum praesentis indicatiui tantum peculiare quid, nec in ceteris verbis obuium ostendere, & reliqua tempora omnia in actiua, passiva & media voce ad normam verborum circumflexorum esse reuocanda. Et tandem vix sufficere putant tyrones nimium, quod collocare etiam cum verberibus a Praeceptoribus coguntur studium in addiscendis & memoria tenendis verbis, quae Grammaticorum turba vocat anomala. Si dicas nulla dari ano-

D

mala

mala sed omnia secundum ordinariam viam esse deducenda, supponendo solum modo radices, que in desuetudinem abierunt, egregie putes te posse mereri de studiosa iuventute. v.g. Si verbum $\eta\epsilon\chi\theta\eta\nu$ omnium anomalorum difficillimum occurrat, ostendas, septem fere radices esse attendendas $\phi\epsilon\epsilon\omega$ nimirum, $\phi\epsilon\sigma\omega$, $\phi\epsilon\eta\mu\iota$, $\phi\sigma\phi\epsilon\omega$, $\sigma\iota\omega$, $\epsilon\upsilon\epsilon\gamma\eta\omega$, $\epsilon\upsilon\epsilon\chi\omega$ & hoc tempus via ordinaria ab ultimo esse derivandum. Si porro occurrat $\delta\epsilon\eta\sigma\omega$, monstres esse aoristum primum infinitiui & in toto verbo supponendas esse duas radices, $\delta\epsilon\omega$ alteram, a quo omnia praesentia in omnibus modis & imperfectum ordinaria via descendere; aliam $\delta\epsilon\omega$, a quo omnia futura, omnia perfecta, omnesque aoristos primos in omnibus modis profluere, ita tamen ut semper tertiam personam cuiuscumque temporis & modi ordinarie eliciant, quia imperfectionum natura id requirit. Haec observaturus, omnia anomalorum odiosa idea, egregios in Graecis literis profectus ab auditoribus tuis tibi promittes. Et sicuti haec methodus in lingua Graeca optime procedit; ita in reliquis idem procedere nec dubites, nec a me exigas, ut nunc quidem pro instituti nostri ratione pluribus demonstrarem.

§. XXXI.

Sed haec leuioris videri poterant argumenti vestigia, nimii in Graecis studii. Quapropter maiora iam & apertiora succedent. Nihil difficilius studiosis huius linguae sese offert, & quod maiorem omnibus creare possit auertationem, quam duae illae, de accentibus, & de variis Graecorum dialectis, doctrinae. Haec quidem ita comparata est, ut carere ea non possimus, salua auctorum probatissimorum lectione: Quamvis fateri cogar concisam magis & percipiendam facilius reddi omnino eam posse. Illa autem, nullius a viris grauissimis dudum iudicata momenti, nec digna est, ut multos & infinitos quibus implicat sui studiosum labores ad eam pernoscendam subeamus. Inter difficiles merito erit ponenda nugae. Primo ea difficillima est, quae non nisi taedium Graecis litteris incumbenti creare potest, dum fingit sibi dictiones encliticas, oxytona, paroxytona, preparoxytona &c. tot format regulas, quibus sedes enumerantur accentuum tot exceptiones, quae poma quasi sunt aurea, quibus nimiam studium linguae discendi cupidum a seopo detinere & impedire fatagit. Ut Hippomenes aureis usus pomis Athalantam vicit & de libertate eius

eius triumphavit. Deinde etiam, qui nugas has omnibus in triviis recitare valet quam optime, nihil um inde in lectione auctorum reportabit commodum, praecipue poetarum, nisi quod discet, corrumpere vocales & diphthongos longas, nec non positiones, producere autem breues, versuum perdere scansionem & amoenitatem, immo rem tenebit purae Graeciae antiquae & incognitam, & indignam. Quae a defensoribus & patronis vero huius de accentibus doctrinae, de eius antiquitate & utilitate poterunt in medium proferri, ex plosa sunt ab Henrico Christiano Henninio, Ioh. Dan. Maiore in peculiaribus dissertationibus & Benjamin Hederich in opere Philologico. Cui ergo scopum addiscendae linguae Graecae verum observare animus est, reiiciet hanc & maiori adplicatione rebus maioris momenti tempus impendet.

§. XXXH.

Lectio auctorum uti summam rei in addiscenda Graeca lingua concernit, ita non vulgari erit instituenda industria. Non tamen in vno haerendum est auctore, sed quo plures evoluuntur eo feliciores faciet in his progressus linguae studiosus. Quibusdam solus placet Homerus, aliis Hesiodus, aliis alius. Ridiculum & commiseratione insimul dignum est Belurgerii Galli cuiusdam, insigniter alias in Graecis litteris versati, exemplum, quod Morhoffius refert. Qui tam insano in Homerum ferebatur amore, ut secum in templa sacrarum precum loco tulerit, immo iter suscepit ad perlustranda loca illa, quae ab Homero descripta & nominata legerat. Iter tamen in hunc finem ingressus e vita discessit. Alii in lectione auctorum scrupulosos omnium minutissimarum etiam rerum scrutatores se praebent. Hi resoluunt omnia sollicite & utilia & minus utilia, phrasas excerpunt, & in qualibet voce emphasin quamdam latere sibi persuadent. Quo ipso dum nimio operantur in lingua studio, damna inde oriunda evitare nequeunt. Ad minimum frustaneum, etiam improbum, suum sentient aliquando laborem.

§. XXXII.

Lingua Hebraea fontes sacres, fontes salutis aperiens, non omnium aequae manus & mentes in sui studium traxit, ac ceterae, de quibus iam disseruimus

linguae, quod an bene agatur, & quibus de causis, nostrum non est in-
quirere. Dicimus inde non tam frequentia in ea esse nimii linguarum studii
vestigia, quam in ceteris maiori ardore cultis. Attamen hoc non obstante,
quaedam in ea licet non adeo multa monimenta inuenimus nimii in linguis
studii. Monebimus ergo pauca circa illa quae ex re nostra esse iudicauimus,
& in quibus aperta nimii studii adparebit facies. Buxtorffius (Ψ) inquit:
„Danda inprimis opera, vt modus discendi magis magisque illustretur,
„labor minuatur, industria augeatur & excitetur, tanto facilius autem lin-
„gua addiscetur, quanto praecepta fuerint absolutiora. At vt in reliquis,
quod supra indicauimus, obseruari potest regularum moles, tricarum gram-
maticalium numerus: Ita & in Hebraeorum lingua nimis seduli tuere huc
usque nostri in conficiendis multis regulis & formandis formationibus. Cre-
diderunt enim etiam minutissima esse sub regularum imperium reuocanda,
atque nihil docentium iudicio & discendum industria quibus tamen collectis
facilior est via, relinquendum. Effecerunt ergo, vt linguam discere solius
memoriae fieret negotium, cum & iudicium & ingenium magnam in
his partem sibi suo quodam iure vindicare possint. Inde orti tam vasti the-
sauri, vt vocantur, Grammatici & tam innumerae regulae, vt mirandum
quomodo in tanto obscuritatis vortice ad aliquam in Hebraicis notitiam emer-
gere potuerunt, sacrorum fontium studiosi. Sed merito & in hac re felici-
tatem, qua DEVS nostra prae veterum beavit tempora, praedicamus, dum
via recta ad Mosen & Prophetas visitandos ducimur. Et hic iniustus essem, si
admirandam & maximam sacrarum litterarum studiosis proficuum in hoc
negotio industriam celeberrimi & in his versatissimi H. v. d. Hardt silentio
inuoouerem. Ex cuius ore ipse quidquid in his litteris profeci, cum Helm-
stadii degerem, hausi. Placuit eius methodus concisa, perspicua sufficiens
tamen, aliis etiam in hoc studiorum genere excellentibus, vt vestigia eius
legere sibi gloriae duxerint.

(Ψ) In praefat, ad Thef. grammaticum.

§. XXXIII.

Peribit ergo cum multis formationibus & infinitis regulis, maxime,
nimium

nimum in Hebraicis studium. Restant tamen adhuc quaedam in extractione radicum, ut vocant, resoluenda. Duae se se nobis hic offerunt, circa extractionem radicum sudantes, hominum classes; prima eorum, qui vix primis ut aiunt labris Hebraeorum linguam degustauere, ad facilem & solidam tamen eius notitiam celeri pede progredi amant. Altera autem eorum, qui iam dum linguam perspectam habent ad plenioram tamen & interioram eius cognitionem aspirant, & criticos se gerunt. Priores tyrones quidem extractione radicum onerare, labor est qui multum sane in lectione impedit, obruitur eorum memoria multis terminis & vocum cognitione superuacanea, quae ex lectione continuata clarius facilius & ordine meliori patefcent. Quantus quaeso & quam inutilis labor foret, si in explicatione auctorum latinorum extractionem radicum semper voci resoluendae adiungeremus. Merito ergo, & saniori consilio his difficilioris indaginis tyronum animis parcimus, & profectioribus aetate quibusque iam dum principia & fundamenta linguae in paradigmatis patent relinquimus.

§. XXXV.

Haec de extractione radicum quae a tironibus instituitur. Nunc ad alteram classem erit progrediendum, eorum quidem, qui plenioram imbiberunt linguae notitiam, & criticos se gerunt. In his quidem variis operatur modis nimium studium. Radices enim nominum in verbis quaerunt, ubi tamen saepissime prius sit nomen quam verbum, & nomen potius radix esse possit verbi, quam vice versa. Deinde credunt omnium vocum necessariam esse radicem, litteris radicalibus propriis constantem, cum multae sint voces quarum numquam existit radix. Inde autem in extremum currunt, nimio sane studio, aut radices fingunt, obsoletas quidem, aut in castra Arabica transiliunt, aut an tiphrafi tamquam virgula Mercurii utuntur, qua eruere radicem tanopere absconditam & latentem aures inuenire possint. At, radices obsoletae & inusitatae, non nisi termini sunt obscuri & barbari quos ignorare melius est. Non autem ita saepius secure eos agere qui ex Arabica lingua radices depromere in deliciis habent, ex superioribus colligendum. Antiphrafi tandem, ex mero ingenii lusu proueniens, saepissime

purissime auctorem huiusmodi deriuationis non quidem ingenio at iudicio interdum caruisse, monstrat, ut egregie sciuerit, tam aperte sibi opposita, ex vno eodemque fonte insulse deriuare & miscere. Praestat itaque eas radices, quae aeternam cum re connexionem habent, ex quibus manifeste fluunt ceterae voces & quae in Hebraica lingua vsitatae sunt eligere & retinere.

§. XXXVI.

Sacrae litterae ut possint intelligi, & ex ipsis fontibus salus humana hauriri, scopus esse debet omnium, Hebraeae linguae studium tangentium. In illis enim purissimum os Hebraeorum reseruatur & ex inspiratione diuina Spiritus S. summi illius scientiarum & linguarum magistri voces selectissimas per instrumenta eius in hoc negotio, consignatas habemus. Improbandum tamen est eorum & nimius labor qui vbicumque allegorias & in omnibus singulisque vocibus praeter intentionem Spiritus Sancti emphaticas quaerunt dictiones & sensum hac ratione non eruunt, sed inferunt, ut textus sacri vim inde patiat. Sed quoniam de his vberime disseruit Glassius in Philol. Sacra & Dannhauerus in Hermeneutica sacra actum ageremus, si & hic repereremus quae Viri isti πολυμαθεσσι eruditissime proposuerunt, quare eo lectorem deductum volumus.

§. XXXVII.

Haec, de nimio circa linguas studio dicta, sufficiant. Noluimus plura addere, ne dissertationis iustas transeamus fines, nec alias adducere volumus linguas, utpote quae ex notis quas supra dedimus §. I. II. &c. nimium sui studium prodent. Subiicemus coronidis loco damna & incommoda quaedam, quae ex isto in rempublicam eruditam profluere solent, alia iam dum occasione data inspersimus. *Temporis* iactura pretiosissimi, maximum sane ex eo scaturiens est damnum. Linguae sunt, ut supra monuimus, vehicula scientiarum & instrumenta quibus ad eruditionem penetramus.

Ergo

Ergo non plurimum studiorum nostrorum tempus, iis impendendum, sed scientiis referuandum. Alias tamquam canis ex Nilo bibens, magis vitulum scientiarum extrema tantum degustabit, eruditionis cupidus. *Arcto huic* malo iungitur nexu neglectus rerum. Laborant nimio studio linguis dediti in externis vocibus, terminis plerumque superuacaneis, quo ipso a seriis auocantur & uti ioribus rerum studiis, & si quando ut eruditionem probent, coguntur, necessaria sibi deesse plorant, damnumque ex iis, quae superuacua esse tum demum cognoscunt, sentiunt. Via enim inde ad veram eruditionem praeccluditur, utpote quae in cognitione rerum, non vocum & terminorum consistit. Accedit etiam hoc quod iuuenes in scholis nimio linguarum studio misere vexati & academias tandem ingressi ex associatione idearum odio habeant Graecam aliasque linguas, quibus tamen non sufficienter, quod plerumque fieri, experientia testatur, imbutos, ad plenam eruditionem non posse eos peruenire ex prooemio liquet.

In foro disputantium quantas clades effecerit nimium in linguis studium, plurimae certe *λογομαχίαι* quae inde ortum traxere, testantur. Quantas controversias summa animorum contentione agitatae non elicuit, & quot libros disputationesque non expressit nimium in linguis studii noxia libido? Carere poterat his omnibus orbis eruditus salua tamen eruditionis indole. E contrario autem scribendis libris qui utilitatem publicam melius promouerent, si remoratum fuisset nimium hoc studium, tempus impendi poterat a viris eruditionis amantibus. Plurimae inter eruditos rebelliones non a nouitatis studiosis essent motae nisi nimium occasionem praebuisset linguarum studium. Hi enim exinde perurbantur animos in scriptione, dubios redderunt in auctorum lectione, & non euas, haeritatione, ad solidam rerum cognitionem properantibus, iniicere impedimenta.

Sed memores breuitatis, quam in prooemio promisimus, finem meditationibus imponimus quas de nimio in linguis studio habuimus & disputantium modestiae nunc subiicimus. Aliis, maiori librorum adparatu, mediisque huic negotio aptis, non ita satis tenuiter ac nos sumus instructis, vberiorē & doctiorem huius materiae deductionem relinquimus. Interim Beneuolum

uolum lectorem, vt si qua in re errauimus, veniam dare nosque admonere velit, humaniter rogamus. Deum autem pro summa in nos gratia, qua studiis nostris bene huc vsque dicere voluit, deuotissime veneramur, & vt impofterum conatibus nostris adesse velit benignissime, precamur.

COROLLARIA.

Lingua Graeca & Hebraea omnibus est utilis, plurimis necessaria.

Qui de modo quomodo spiritus loquantur disquirunt in cassum agunt.

De lingua qua angeli huc vsque sunt vsi & nos in vita vtemur aeterna aliquid determinare ridiculum est.

Si in lectione S. Scripturae textum Graecum vel Hebraeum Latine reddimus, male agimus.

In tradendis iuuentuti disciplinis libri Germanica lingua scripti, Latinis praeferendi.

Coll. diss. A. 99, meo. 51